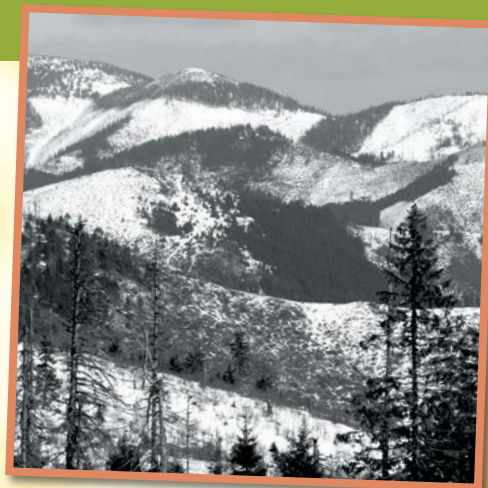

Hlucháň zachráni les

Tetrov hlucháň má smolu. Je to jeden z najmenej prispôsobivých druhov lesných vtákov. Jeho nároky na prostredie sa ale ešte donedávna nezdaľi byť také nespĺniteľné. Hlucháň žil v bežnom karpatskom prirodzenom lese, akých bolo v našich horách veľa.

Aby mal hlucháň v zime čo jesť, potrebuje ihličie stromov. To sa ešte v našich lesoch dá nájsť aj dnes. Lenže nároky hlucháňov tým nekončia. Aspoň niektoré stromy by mali byť zavetvené až po zem, alebo by v podraсте mali byť skupinky mladších stromov. Tam sa totiž hlucháne ukrývajú pri útoku orla skalného alebo iného predátora. Vyletieť na strom pomôže pri útoku líšky či rysa, ale nie orla. Nájsť les s korunami ihličnanov siahajúcich po zem je dnes už ťažšie. Lesnícke tabuľky udávajú optimálny počet stromov na hektár lesa. A ten je omnoho vyšší ako v prirodzenom lese. Stromy rastúce príliš husto vedľa seba si vzájomne tienia a konkurujú. Spodné konáre preto vysychajú. Koruny siahajúce až po zem alebo zmladenie, kde by sa mohli ukryť, tam nie sú a rozumný hlucháň by nikdy neriskoval prechádzku v takomto čudnom lese.

Ak by aj zle zväčšil riziko, potravu by v hospodárskom tmavom lese bez podraсту nenašiel. Mimo zimného obdobia hlucháne hľadajú potravu prevažne na zemi. Ako každá kura, dobe hlucháň do všetkého čo sa hýbe. Hmyz je pre nich na jar dôležitý a kuriatka by bez neho neprežili vôbec. Skupina kuriatok so sliepočkou preto každý deň lovia ako o život. Kričky čučoriedok sú ich najlepším loviskom. Nie pre fialové bobule, ale pre drobné zelené húsenice, ktorých je na čučoriedkach plno.

V starom prirodzenom lese je aj dosť svetla a tepla, pretože stromy rastúce ďalej od seba prepúšťajú svetlo až do podraštu. Vďaka tomu je tu viac hmyzu, ale aj bylín a krov, ktoré lákajú hmyz a ukrývajú kuriatka.

No keď zaprší, mokrá vegetácia sa mení na nepriateľa. Mokra a chlad dokáže kuriatka zabiť. Preto sú v lese dôležité aj drobné plochy bez vegetácie, kde sa po daždi kuriatka vysušia. Môže to byť plôška, kde jeleň vyhrýzol trávu (ak sa tam aj vyprázdnil, ešte lepšie, v truse budú larvy hmyzu). Môže to byť aj vyvrátený strom porastený machom alebo aj koreňový koláč. Tie sú špeciálne dôležité. Obnažená pôda obsahuje drobné kamienky, ktoré hlucháne jedia, aby im v žalúdku pomohli s trávením ťažšie stráviteľnej potravy. V zime, keď sa živia ihličím, je pod metrovou vrstvou snehu a v zamrzutej pôde takmer nemožné nájsť kamienky. Vtedy navštevujú hlucháne koreňové koláče častejšie.

To je v skratke všetko, čo hlucháne potrebujú. Vlastne nie sú až také náročné. Keď to zhrnieme potrebujú len pár vecí: riedky ihličnatý alebo zmiešaný les, stromy zavetvené po zem, nejakú tú vegetáciu v podraсте, menšie plôšky bez nej a odumreté stromy. V každom normálnom lese sú to bežné základné prvky. Lenže nič z toho v bežnom hospodárskom lese nie je. Ak aj je, určite nie na dostatočnej ploche.

A tak ako sa strácajú prirodzené horské lesy, rovnako klesá aj populácia hlucháňov. Nič iné za tým hľadať netreba. V prirodzenom prostredí žijú približne dva hlucháne na ploche 100 hektárov. Na tokanisku sa občas stretne aj viac vtákov, no to len preto, že sa sem zletia zo širšieho okolia, kde sa stále nachádza dostatok prirodzených lesov. Naopak, ak výmera vhodného lesa klesne pod kritickú hranicu,

Prirodzené zmladenie lesa

Prirodzené zmladenie lesa s ponechaním odumretých stromov s pestrou štruktúrou

približne 500 hektárov, lokalita časom zanikne. Vtákov tu nebude dosť na to, aby dlhodobo prežili a tiež nebudú mať dosť možností na to, aby v rôznych ročných obdobiach a klimatických podmienkach našli dosť potravy a úkrytov.

Ak môžeme dôverovať štatistikám, tak 3500 hlucháňov žijúcich v slovenských horách ešte v 70-tych rokoch 20. storočia zodpovedalo približne 175 000 hektárov starých horských lesov. Dnes, keď počet hlucháňov klesol pod 1000 jedincov, klesla výmera súvislých celkov prirodzených horských lesov pod 50 000 hektárov, možno už aj pod 40 000 hektárov. A tento pokles pokračuje aj naďalej.

To, že čísla zodpovedajú realite, a že pokles počtu hlucháňov je úmerný ničeniu ich biotopov, je možné zistiť z viacerých dobre zdokumentovaných príkladov. Napríklad, na území dnešnej CHKO Poľana bolo v roku 1950 až 11 096 hektárov takzvaných prestárlych lesov a tetrov hlucháň žil súvisle na väčšine plochy tohto pohoria. V roku 2000 to bolo už len 1500 hektárov a hlucháňom na Poľane hrozí v blízkej budúcnosti vyhynutie.

Podobný prípad sa odohral v oblasti Harmanca, kde medzi rokmi 1969 a 2009 zaniklo 36 tokanísk. V tom istom čase tu bolo vyrúbanych 75% starých lesov.

Najnovšie dôkazy máme priamo z Národného parku Nízke Tatry. Tu od roku 2004 zaniklo v dôsledku vyťaženia približne 7000 hektárov starých lesov najmenej 24 tokanísk.

Pokles výmery starých lesov, a s nimi spojený pokles počtu hlucháňov, nie je možné ospravedlniť kalamitami. Tie tu síce v určitej miere boli, ale kalamita je prirodzenou súčasťou lesa a na vtáky nemá zďaleka taký vplyv, ako by sa mohlo zdať. Počet vtákov vo vyschnutom lese býva dokonca vyšší ako v zelenom lese. Rozmanitosť štruktúr lesa sa totiž zvyšuje. Druhy profitujúce z odumretých stromov, ako sú dutinové hniezdiče, prosperujú. No druhy „zeleného lesa“ stále zostávajú, pretože kalamity nedokážu usmrtiť úplne všetky stromy. To prichádza až s ťažbou dreva... A čo tetrov hlucháň?

Tam, kde rástol prirodzený les, hlucháň žije ďalej, akoby sa nič nestalo. V prirodzenom lese prežívajú mladé stromy zavetvené po zem, jarabiny alebo ďalšie druhy stromov a to im stačí. Viac svetla, hmyzu a lesných plodov ich biotop ešte vylepšia. Kalamita, najmä tá podkôrníková, má ale aj ďalšiu výhodu. Je to najlepší spôsob ako vytvoriť nové lokality výskytu tam, kde sa hlucháne predtým nevyskytovali.

Hospodársky les nevhodný pre hlucháňa

Vo vyschnutom lese dochádza k vývoju podrastu, pričom kostry stromov stále vytvárajú štruktúru starého lesa. Počkať treba len na nové stromy, ktoré budú vysoké aspoň tri metre. Vtedy z nich aj v zime trčí zo snehu dosť na to, aby ich mohli hlucháne použiť ako úkryty. Takéto stromy dokážu na kalamitných plochách vyrásť za 10 – 15 rokov.

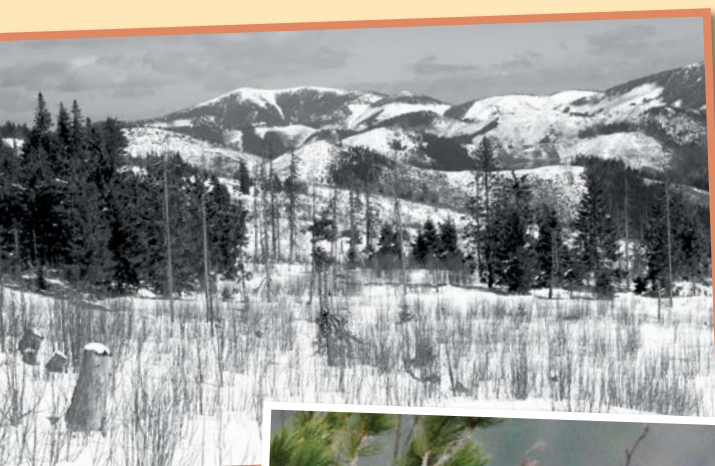
Presne tento proces môžeme sledovať v Tichej a Kôprovej doline, kde kalamity od roku 2004 nespôsobili zánik žiadneho tokaniska. Na druhej strane sa tu postupne objavujú nové lokality a populácia hlucháňa začína opäť rásť.

Ak chceme na Slovensku zachovať tetra hlucháňa, bez biotopu to nepôjde. A ak by sme si dali za cieľ stabilnejšiu populáciu, tvoriacu najmenej tisíc jedincov, budeme potrebovať minimálne 50 000 hektárov starých lesov. Tie by mali byť rozmiestnené v súvislých celkoch, ktorých rozloha neklesne pod 500 hektárov. Súčasne by tieto plochy nemali byť od seba vzdialené viac ako desať kilometrov. To preto, že hlucháne len zriedka putujú na väčšie vzdialenosti a ich populácia by mohla ľahko fragmentovať na viacero oddelených, a preto zraniteľných populácií.

Asi štvrtinu potrebnej plochy máme už dnes chránenú vo väčších rezerváciách, najmä v TANAPe. Tri štvrtiny ešte chýbajú. Formálne vyhlásených chránených území na to máme dosť. Úlohou MŽP a Štátnej ochrany prírody by malo byť aj reálne zabezpečenie ochrany druhov a biotopov. Keďže to ale štát dlhodobo nezvláda, treba ho k tomu jemne povedané dotlačiť. A to je presne to, na čom teraz pracuje skupina odhodlaných ľudí z OZ Prales, SOS/BirdLife, LZ VLK a VIA IURIS. O výsledkoch vás budeme informovať.

Erik Baláž

Foto: K. Kaliský, Arolla Film

JAR 2017

V TÁKY

ČASOPIS SLOVENSKEJ ORNITOLOGICKEJ SPOLOČNOSTI/BIRDLIFE SLOVENSKO

